

OCHRANA INVESTIC V RÁMCI SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACE

MAREK PODZIMNÝ

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Ochrana investic je v rámci Světové obchodní organizace upravena Dohodou o obchodních aspektech investičních opatření. Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření poskytuje investorům ochranu zejména před opatřeními hostitelského státu, které by jim ukládaly povinnost používat místní produkty, povinnost exportovat část jejich produkce, požadavek na vyrovnanou obchodní bilanci, omezení přístupu k devizám, a povinnost omezit vývoz nebo prodej pro vývoz jejich produktů.

Klíčová slova v rodném jazyce

Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření, Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994, Všeobecná dohoda o obchodu službami, Světová obchodní organizace.

Abstract

Investment protection in the framework of the World Trade Organization is governed by the Agreement on Trade Related Investment Measures. The Agreement on Trade Related Investment Measures protects investors above all from measures of a host state, which would impose on them local content requirements, export performance requirements, trade balancing requirements, foreign exchange balancing restrictions, and restrictions on export or sale for export of products.

Key words

Agreement on Trade Related Investment Measures, General Agreement on Tariffs and Trade 1994, General Agreement on Trade in Services, World Trade Organization.

Problematika ochrany investic ve vztahu k liberalizaci světového obchodu byla poprvé nastolena v rámci Uruguayského kola jednání smluvních stran Všeobecné dohody o clech a obchodu 1947¹. V rámci Deklarace z Punta del Este se ministři smluvních stran GATT 1947 shodli, že po přezkoumání působení článků GATT, vztahujících se k omezujícím a narušujícím účinkům investičních opatření na obchod, by měla jednání vypracovat další vhodná ustanovení, jež se ukáží jako nutná k tomu, aby nedocházelo k nepříznivým vlivům na obchod². V rámci jednání se tedy smluvní strany GATT 1947 shodly na skutečnosti, že některá investiční opatření aplikovaná smluvními stranami GATT 1947 mohou mít nepříznivé dopady na investory jiné smluvní strany GATT 1947, podnikající na území smluvní strany aplikující investiční opatření, což může ve svém důsledku vést ke zpomalení růstu zahraničních investic a také brzdit rozvoj a liberalizaci světového obchodu. Takto skutečnost byla příčinou toho, že v průběhu jednání o založení Světové obchodní organizace byla věnována pozornost i problematice ochrany investorů z členských států Světové obchodní organizace investujících na území jiného členského státu Světové obchodní organizace. Výsledkem jednání o této problematice bylo uzavření Dohody o obchodních aspektech

¹ Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1947 je dále uváděna jako GATT 1947.

² Preambule Dohody o obchodních aspektech investičních opatření.

investičních opatření³, která je na základě článku II odstavce 2 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace jako jedna z mnohostranných obchodních dohod tvořících nedílnou součást Dohody o zřízení Světové obchodní organizace, závazná pro všechny její členy.

Rozsah působnosti Dohody vymezují články 1 a 2, podle kterých se Dohoda vztahuje pouze na investiční opatření týkající se obchodu se zbožím, která jsou současně neslučitelná s ustanovením článku III nebo článku XI Všeobecné dohody o clech a obchodu 1994⁴. Veškerá investiční opatření neslučitelná s ustanovením článku III nebo článku XI GATT 1994 jsou Dohodou zakázána.

*Hostitelský stát může použít také jiná opatření, jako diskriminační zdanění, diskriminační licenční požadavky, vyvlastnění bez kompenzace, vyloučení určitých aktivit, požadavky na lokálního partnera atd., která mohou být v rozporu s dvoustrannými úmluvami nebo mezinárodním zvykovým právem. Jestliže taková opatření postrádají obchodní aspekt ve smyslu článků III nebo XI GATT 1994, pak se na tato opatření ustanovení Dohody nevztahují.*⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že účelem Dohody je v podstatě rozšíření působnosti článku III a článku XI GATT 1994 takovým způsobem, aby se jejich působnost vztahovala i na investiční opatření. Článek III GATT 1994, který definuje princip národního zacházení, zakazuje de facto a de iure diskriminaci mezi domácími výrobky členského státu a výrobky dováženými z ostatních členských států Světové obchodní organizace v oblasti vnitřních daní a předpisů. Odstavec 1 tohoto článku výslovně stanoví, že vnitřní daně a ostatní vnitřní dávky, jakož i zákony a jiné předpisy, ovlivňující prodej, nabízení na prodej, nákup, dopravu, distribuci nebo používání výrobků a vnitřní množstevní úpravy, předepisující míchání, zpracování nebo používání výrobků v určitých množstvích nebo v určitých poměrech, nemají být uplatňovány na dovážené či domácí výrobky způsobem, jímž by se poskytovala ochrana domácí výrobě. V kontextu Dohody jsou tedy zakázána veškerá investiční opatření, která by investora z členského státu znevýhodňovala proti domácím výrobcům členského státu, ve kterém má investor umístěn svůj podnik. Článek XI GATT 1994 upravující závazek všeobecného odstranění množstevních omezení zakazuje použití jiných omezení než cel, daní, nebo jiných dávek. Odstavec 1 tohoto článku vylučuje uplatňování zákazů nebo omezení jiných než cla, daně nebo jiné dávky, ať jsou prováděna kvótami, dovozními nebo vývozními licencemi nebo jinými opatřeními. V návaznosti na tento článek jsou tedy Dohodou zakázána veškerá investiční opatření, která by jakkoliv omezovala investory ve vývozu hotových výrobků z členského státu anebo v dovozu výrobků a surovin, které investor potřebuje pro svůj podnik umístěný v hostitelském členském státu.

Samotná Dohoda však investiční opatření již blíže nedefinuje, omezuje se pouze na to, že v příloze uvádí příklady investičních opatření neslučitelných s článkem III odstavec 4 GATT 1994⁶ a článku XI odstavce 1 GATT 1994, tento výčet je však pouze demonstrativní

³ Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření bude dále uváděna jako Dohoda.

⁴ Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994 nahradila s platností od 1. ledna 1995 Všeobecnou dohodu o clech a obchodu 1947. Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994 bude dále uváděna jako GATT 1994.

⁵ Lowenfeld A. F. : International Economic Law, s. 97.

⁶ Článek III odstavec 4 GATT 1994 zakazuje diskriminaci mezi domácími výrobky členského státu Světové obchodní organizace a výrobky dovezenými do členského státu z ostatních členských států Světové obchodní organizace v oblasti jejich prodeje, nabízení na prodej, nákupu, dopravy, distribuci nebo používání na vnitřním trhu.

a zahrnuje nejčastější případy investičních opatření diskriminujících investory. Ve vztahu k článku III odstavci 4 GATT 1994 se jedná dva případy. Prvním je opatření, které investorovi ukládá povinnost k nákupu nebo užití výrobků domácího původu nebo z domácího zdroje specifikovaných podle konkrétních výrobků, objemu či hodnoty výrobků nebo podle poměrné části objemu nebo hodnoty produkce investora. Druhým je opatření, které investorovi ukládá, aby omezil dovoz výrobků na množství v poměru k objemu či hodnotě výrobků, které investor vyváží. Jako příklady investičních opatření vztahujících se k článku XI odstavci 1 GATT 1994 jsou uvedeny tři nejčastější omezení ukládaná investorům. Prvním je všeobecné omezení dovozu výrobků, nebo omezení dovozu výrobků vázané na investorem vyvážený objem nebo hodnotu místní výroby. Druhým je omezení dovozu výrobků omezením přístupu zahraničního investora k devizám do výše v poměru k přílivu deviz, který investor hostitelskému státu přináší, třetím pak omezení vývozu, nebo prodeje pro vývoz výrobků specifikovaných podle jednotlivých výrobků, podle objemu nebo hodnoty výrobků, nebo podle poměrné části objemu nebo hodnoty jeho domácí výroby. Je třeba zdůraznit, že výše uvedená investiční opatření musí být uložena domácím právem nebo správních rozhodnutí, nebo musí být dodržena pro získání určité výhody.

Příloha Dohody přináší jednu podstatnou výhodu v tom, že se vztahuje ne jenom na mandatorní požadavky a zákazy vymahatelné podle domácího práva, ale také na regulaci a správní rozhodnutí, která musí být dodržena pro získání určité výhody, tj. výhody, která může mít za následek narušení oběhu zboží. Dohoda neobsahuje žádný příklad takovéto výhody, ale je zřejmé, že jakýkoliv prospěch, jako daňové prázdny, nebo zvláštní daňový režim, preferenční dopravní sazby, nebo dotace, která je podmíněna chováním v rozporu s článkem III odstavcem 4, nebo článkem XI odstavcem 1 GATT 1994, budou spadat pod zákaz článku 2 Dohody.⁷

Vzhledem ke skutečnosti, že investiční opatření nejsou v Dohodě blíže definována a příloha k Dohodě obsahuje pouze demonstrativní výčet nedovolených investičních opatření, byl zřízen na základě článku 7 Dohody Výbor pro obchodní aspekty investičních opatření, který umožňuje členům Světové obchodní organizace konzultovat jakékoliv otázky týkající se působení a uplatňování této Dohody. Dále je podle článku 6 odstavce 3 každý člen Světové obchodní organizace povinen poskytnout patřičnou součinnost pro konzultace o jakýchkoli otázkách souvisejících s Dohodou vznesených jiným členem. Členství v tomto výboru je otevřeno všem členům Světové obchodní organizace s hlavním cílem umožnit členům vzájemné konzultace v oblasti problematiky investičních opatření a zejména pak investičních opatření uplatňovaných některým ze členů, která považují někteří ostatní členové za investiční opatření, které je podle článku 2 Dohody zakázáno. V případě, že dojde ke sporu mezi členy Světové obchodní organizace, o to zda některý ze členů uplatňuje investiční opatření v rozporu s Dohodou a spor nebude vyřešen vzájemným jednáním, uplatní se pro jeho vyřešení ustanovení Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů, které je na základě článku II odstavce 2 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace jako jedna z mnohostranných obchodních dohod tvořících nedílnou součást Dohody o zřízení Světové obchodní organizace, závazné pro všechny její členy.

Dohoda také uložila každému členu Světové obchodní organizace oznámit Radě pro obchod se zbožím veškerá investiční opatření, která uplatňuje a jež nejsou v souladu s ustanoveními

⁷ Lowenfeld, A. F. : International Economic Law, s. 97.

Dohody o zřízení světové obchodní organizace a to do 90 dnů od vstupu této dohody v platnost⁸. Zároveň bylo členům poskytnuto přechodné období k tomu, aby všechna oznámená investiční opatření zrušili, nicméně přechodné období se nevztahovalo na investiční opatření zavedená méně než 180 dní před datem vstupu Dohody o zřízení Světové obchodní organizace v platnost a tato investiční opatření musela být zrušena okamžitě. Délka přechodného období byla odstupňována podle úrovně rozvoje členů. V případě rozvinutých zemí bylo přechodné období stanoveno v délce dvou let, u rozvojových zemí v délce pěti let a v případě nejméně rozvinutých zemí v délce sedmi let od vstupu Dohody o zřízení Světové obchodní organizace v platnost. Během přechodného období měli členové Světové obchodní organizace zakázáno měnit podmínky oznámených investičních opatření, které by vedly ke zvýšení jejich neslučitelnosti s Dohodou. Současně byla Radě pro obchod se zbožím dána možnost prodloužit přechodné období rozvojové členské zemi a nejméně rozvinuté členské zemi, která prokázala obtíže spojené s rušením oznámených investičních opatření, přičemž maximální doba, o kterou bylo možné přechodné období prodloužit v Dohodě stanovena nebyla, a závisela tak pouze na uvážení Rady pro obchod se zbožím. Aby bylo v přechodném období zabráněno znevýhodnění investorů, na které oznámená investiční opatření dopadala, umožňoval článek 5 odstavec 5 Dohody členům aplikovat v přechodném období stejná investiční opatření pro nové investice, pokud výrobky takové investice byly obdobné jako výrobky již existujících podniků, nebo v případech, kdy se bylo nutné vyhnout narušení podmínek soutěže mezi novou investicí a již existujícími podniky, přičemž každé takto použité investiční opatření muselo být oznámeno Radě pro obchod se zbožím. V souvislosti s rozdílnou délkou přechodného období je třeba upozornit na skutečnost, že na rozdíl od kategorie nejméně rozvinutých členských zemí, není v Dohodě o zřízení Světové obchodní organizace, ani v jiném dokumentu Světové obchodní organizace kategorie rozvojových členských zemí definována a pro tuto kategorii se uplatňuje princip sebeurčení.

Princip sebeurčení, který je sám o sobě vyjádřením principu suverenity je použit k definici členů, kteří spadají do kategorie rozvojových členských zemí. Pokud se týká nejméně rozvinutých členských zemí je situace následující: ačkoliv Dohoda neuvádí specifický seznam takových zemí, SCM⁹ uvádí v příloze VII seznam nejméně rozvinutých zemí vypracovaný OSN. Lze konstatovat, že země, které jsou uvedeny v příloze VII SCM by měly být považovány za nejméně rozvinuté země také pro účely Dohody¹⁰.

Dohoda také ukládá všem členům Světové obchodní organizace publikační povinnost vztahující se na veškerá investiční opatření uplatňovaná na území člena, včetně investičních opatření uplatňovaných regionálními a místními vládami a orgány.

Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření je jedinou Dohodou v rámci Světové obchodní organizace, která se zabývá problematikou investic a jejich ochrany, nicméně rozsah její působnosti je omezen pouze na investiční opatření týkající se obchodu se zbožím, která jsou současně neslučitelná s ustanovením článku III nebo článku XI Všeobecné dohody o clech a obchodu 1994. Obdobná úprava, která by v rámci Světové obchodní organizace řešila problematiku investic a jejich ochrany v oblasti poskytování služeb zcela chybí. V článku I Všeobecné dohody o obchodu službami¹¹ je sice jako jedna z forem poskytování

⁸ Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace vstoupila v platnost dne 1. ledna 1995.

⁹ Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních.

¹⁰ Matsushita, M. et al: The World Trade Organization, Law, Practice and Policy, s. 845.

¹¹ Všeobecná dohoda o obchodu službami je dále uváděna jako GATS.

služeb komerční přítomnost poskytovatele služeb z jednoho členského státu na území kteréhokoli jiného členského státu, nicméně se GATS problematikou ochrany investice poskytovatele služeb prostřednictvím komerční přítomnosti na území jiného člena vůbec nezabývá.

Členové Světové obchodní organizace si byli velmi dobře vědomi nedostatečné a velmi kusé úpravy problematiky zahraničních investic v rámci Světové obchodní organizace a proto v průběhu Konference ministrů členských zemí Světové obchodní organizace v Doha¹² v roce 2001 rozhodli o pokračování v jednání o problematice obchodu a investic a za tímto účelem ustanovili Pracovní skupinu pro obchod a investice. Tato iniciativa však nepřinesla žádný výsledek, protože v říjnu roku 2004 se členové Světové obchodní organizace rozhodli jednání o problematice obchodu a investic ukončit a Pracovní skupinu pro obchod a investice zrušit. Po tomto rozhodnutí se již žádná další iniciativa, která by směřovala k jednání o problematice investic a jejich ochrany v rámci Světové obchodní organizace neobjevila a ani v budoucnu není nastolení této problematiky příliš pravděpodobné.

Přestože je ochrana investic v rámci Světové obchodní organizace upravena pouze Dohodou, jejíž působnost je omezena pouze na investiční opatření týkající se obchodu se zbožím a nedotýká se jiných sektorů, má pro investory značný význam. Ten je spatřován zejména v příloze k Dohodě, která uvádí specifické druhy investičních opatření, jež jsou bez dalšího považována za neslučitelná s článkem III a XI GATT¹³. Dohoda tak poskytuje ochranu zejména před opatřeními hostitelského státu, které by investorům ukládaly povinnost používat místní produkty, povinnost exportovat část jejich produkce, požadavek na vyrovnanou obchodní bilanci, omezení přístupu k devizám, a povinnost omezit vývoz, nebo prodej pro vývoz jejich produktů.

Literatura:

- Lowenfeld, A. F.: International Economic Law, New York: Oxford University Press, 2003, 776 s., ISBN 0-19-926411-2.
- Matsushita, M. et al.: The World Trade Organization, Law, Practice and Policy, New York: Oxford University Press, 2006, 989 s., ISBN 0-19-928456-3.
- Doha WTO Ministerial Declaration, adopted 14 November 2001, WT/MIN(01)1.

Kontaktní údaje na autora – email:

7075@mail.muni.cz

¹² Doha WTO Ministerial Declaration, adopted 14 November 2001, WT/MIN(01)1.

¹³ Matsushita M.: The World Trade Organization, Law, Practice and Policy, s. 840.